

AkvaDesign AS
Havnegata 46
8900 BRØNNØYSUND

Deres ref

Vår ref

Dato

16/4160 5

20.03.17

1. INNLEDNING

Nærings- og fiskeridepartementet viser til klage 14. juli 2016 på Fiskeridirektoratets vedtak datert 30. juni 2016. Klagen gjelder avslag på søknad om tildeling av utviklingstillatelser til AkvaDesign AS (AkvaDesign).

Departementet viser for øvrig til søknaden med vedlegg av 18. desember 2015, tilleggsopplysninger innsendt til Fiskeridirektoratet og Nærings- og fiskeridepartementet i forbindelse med saken, samt Fiskeridirektoratets innstilling til klagebehandling datert 26. oktober 2016.

2. RETTSLIG GRUNNLAG

AkvaDesign er part i saken og klagen er innkommet rettidig, jf. forvaltningsloven § 29. Nærings- og fiskeridepartementet kan som klageinstans prøve alle sider av saken og herunder ta hensyn til nye omstendigheter, jf. forvaltningsloven § 34.

Det rettslige grunnlaget for tildeling av tillatelser til utviklingsformål fremgår av laksetildelingsforskriften. I følge formålsbestemmelsen i forskriftens § 22 skal akvakultur av matfisk til utvikling bidra til å utvikle teknologi som kommer akvakulturnæringen til gode.

Videre følger det særskilte vilkår for tildeling av tillatelse til utvikling i forskriftens § 23b. Bestemmelsens første og annet ledd lyder:

"Søker kan få tildelt tillatelse til akvakultur av matfisk til prosjekter som kan bidra til å utvikle teknologi og som innebærer betydelig innovasjon og betydelige investeringer. Formålet er å legge til rette for at ny kunnskap, eksisterende kunnskap fra forskning eller

praktisk erfaring kan brukes til å utvikle teknologi som kan bidra til å løse en eller flere av miljø- og arealutfordringene som akvakulturnæringen står overfor, blant annet ved konstruksjon av prototyper og testanlegg, industriell design, utstyrsinstallasjon og fullskala prøveproduksjon.

Utviklingsarbeidet skal skille seg vesentlig fra tidligere kunnskap og teknologi på akvakulturområdet som er i alminnelig kommersiell bruk og kan ikke bare være en naturlig videreføring av det som er benyttet tidligere."

Departementet har også fastsatt retningslinjer som gir nærmere beskrivelse av formålet med utviklingstillatelser og hva som skal vektlegges ved behandlingen av søknadene.

3. SØKNADEN

AkvaDesign søker om 10 utviklingstillatelser for å prøve ut et konsept med lukket merdteknologi i kommersiell skala. I det følgende gis en kort redegjørelse for konseptet basert på de innsendte opplysningene.

AkvaDesign har jobbet med utvikling av lukket merdteknologi i seks år og hevder å være først ute med konseptutvikling av lukket merdteknologi i stor skala. Gjennom uttesting av et konsept med lukkede merder fra 30 - 3000 m³ på tre testlokaliteter, har de skaffet seg bred kompetanse om teknologien. Ved alle disse lokalitetene foregår det forsknings- og utviklingsarbeid for å teste ut hvordan slike lukkede merder bør driftes med hensyn på biologi, teknologi og økonomi. Teknologien er sertifisert av Noomas Sertifisering AS og produktsertifikatet tilsier at anlegget skal tåle 1,0 meter signifikant bølgehøyde og strømhastighet på 0,75 meter per sekund. Det opplyses imidlertid at det ikke er aktuelt å gå videre med denne løsningen da den har vist seg å være for enkelt utformet til å tåle større bølger, strøm og vind, og dermed ikke er egnet for kommersiell drift.

Konseptet som det nå er søkt om 10 utviklingstillatelser til, gjelder et nytt og kompakt lukket anlegg i stor skala som består av lukkede merder på 6000 m³, og i stedet for en flytering av plastelementer vil flyteringen bestå av betongelementer som danner en åttekant. Disse merdene kan kobles sammen til et kompakt anlegg som bedre motstår krefter, is og ytre påvirkninger enn den forrige modellen. Anlegget har produktsertifisering fra Noomas Sertifisering AS, og der fremkommer det at anlegget skal kunne tåle en signifikant bølgehøyde på 1,2 meter og strømhastighet på 0,56 meter per sekund. I forhold til den tidligere modellen er det gjort forbedringer av blant annet avløps- og inntakssystemet, fortøynings- og opphengssystemet og posen. De operasjonelle kostnadene vil også reduseres og HMS forbedres med dette systemet. Ved utprøving har det imidlertid fremkommet at ikke alt virker som i teorien og ytterligere utvikling er nødvendig før dette konseptet kan kommersialiseres. Det understrekes at det ikke er slike anlegg i kommersiell bruk i dag.

Det anføres at prosjektet vil kunne gi et avgjørende bidrag til videre miljømessig vekst i norsk lakseproduksjon, da det vil kunne løse både miljø- og arealutfordringer. Det vises blant annet til de gode resultatene så langt når det gjelder lus, samt at med dette konseptet vil det være mulig å ta i bruk nye arealer og lokaliteter som per i dag ikke kan benyttes til oppdrett. Dette vil typisk være skjermete lokaliteter inne i fjordsystemene. Her kan det hentes vann på 6-8 °C fra 20 - 50 meters dyp gjennom hele vinteren. Driften de siste fem årene har vist at det er mulig å oppnå null lus, selv i et område med mye lus. Det antas også at inntaket av vann fra

disse dypene reduserer sannsynligheten for smittepress og sykdomsutbrudd uten at dette er undersøkt nærmere.

Den lukkede merdteknologien opplyses å være utstyrt med dobbel sikring mot rømming og vil på den måten kunne bidra til å redusere eller hindre rømming.

Når det gjelder kravet til betydelig innovasjon viser AkvaDesign til det omfattende utviklingsarbeidet som er gjort de siste årene og den kompetanse som selskapet har på dette området. Det vises videre til at det gjenstår betydelig utviklingsarbeid før konseptet kan kommersialiseres. Det foreligger også en viss usikkerhet om konseptet vil lykkes.

Hittil har eierne investert nærmere 100 millioner i utviklingen av lukkede merder knyttet til tidligere testutstyr og det nye testanlegget på lokaliteten Sæterosen i Brønnøy kommune hvor de har forskningskonsesjoner. Planene om å bygge fire storskala testenheter vil innebære betydelige investeringer, og det anføres at det er nødvendig med tildeling av utviklingstillatelser for å ta konseptet videre fra forskningsfasen og frem mot kommersialisering. Kostnadene for å produsere ett anlegg med 12 ringer, inklusive fôrbase, arbeidslekter og arbeidsfartøy er ca. 100 millioner kroner. Søknaden går ut på å fire slike merdanlegg. I tillegg er det tatt med investeringer i fire landbaser til 20 millioner kroner per anlegg og fire slamanlegg, hver på 30 millioner kroner. Totalt oppgis kostnadene å være 600 millioner kroner for fire anlegg.

AkvaDesign viser til at utslipp av organisk avfall er en utfordring mange steder. Med avløpssystemet til de lukkede merdene fra AkvaDesign AS vil sedimenterbare partikler i stor grad bli fanget opp og transportert til anlegg for filtrering. Ut fra testene som er gjort forventes det en reduksjon på 90% av de sedimenterbare, større og mest miljømessig belastende partiklene. Videre fjernes 60-70% av det totale utslippet av partikulære stoffer. AkvaDesign er de første til å ta ut slam fra matfiskproduksjon i sjø. For at det skal bli av interesse å utnytte slammet er det imidlertid behov for jevn tilgang.

Behovet for biomasse begrunnes med at det kreves en jevn og høy biomasse for å kommersialisere produksjon av matfisk i lukkede merder, i tillegg til at det er behov for jevn og høy tilgang på slam for å kunne utvikle dette til bioproduksjon. Planen er å sette opp en kommersiell produksjon med lukket anlegg i samme størrelse som dagens åpne produksjonsheter. Klager anfører at det er nødvendig med 10 tillatelser fordelt på fire lokaliteter for å få jevn produksjon gjennom året og se produksjonskostnadene gjennom flere helårs-sykluser, og for at det skal kunne gjøres en reell sammenligning og dokumentasjon på hvorvidt lukkede merdkonsepter er konkurransedyktig og miljømessig bærekraftig.

4. FISKERIDIREKTORATETS VURDERING

Fiskeridirektoratet kom i avslagsvedtaket fram til at det ikke var godtgjort at det omsøkte konseptet innebar noen vesentlig forbedring i forhold til AkvaDesigns tidligere semi-lukkede anlegg, samt to andre eksisterende semi-lukkede anlegg med pose i stedet for not. Direktoratet konkluderte dermed med at konseptet ikke innebar "*betydelig innovasjon*", jf. laksetildelingsforskriften § 23b.

Fiskeridirektoratet har i klageinnstillingen foretatt en grundig gjennomgang av saken og departementet vil kun gjengi deler av direktoratets begrunnelse for å avslå søknaden.

Når det gjelder **formålet** med utviklingstillatelser, viser Fiskeridirektoratet til at det fremgår av retningslinjene at det ikke skal tildeles utviklingstillatelser til *«like eller tilnærmet like prosjekter, da dette ikke vil bidra til å oppfylle formålet med ordningen.»* Videre anføres det at det ikke vil bidra til å oppfylle formålet med ordningen å tildele utviklingstillatelser til et prosjekt som er likt eller tilnærmet likt et prosjekt som allerede er tildelt forskningstillatelse. Etter direktoratets oppfatning vil det kunne være aktuelt å tildele utviklingstillatelse dersom dette er det videre utviklingstrinnet som etterfølger forskningsprosjektet, men det kan ikke tildeles utviklingstillatelse og forskningstillatelse til det samme stadiet i prosjektet.

AkvaDesign hevder at begrepet "**betydelig innovasjon**" er en **rettslig standard**. Direktoratet er imidlertid ikke enig i dette og viser til at:

"I retningslinjene for behandling av søknader om utviklingstillatelse punkt 3.1 første avsnitt slås det fast at *«[h]va som skal anses som betydelig innovasjon er en skjønnsmessig vurdering. Forvaltningen vil ta utgangspunkt i definisjonen av hva som er utviklingsarbeid (se kommentarene til annet ledd) og vurdere om det konkrete prosjektet vil innebære tilstrekkelig innovasjon.»* Fiskeridirektoratet mener dermed at det er lagt til grunn en riktig tolkning av bestemmelsen når vi i avslaget skriver at *«[i] følge retningslinjene vil også hva som skal anses som betydelig innovasjon være en skjønnsmessig vurdering».*"

Videre skriver direktoratet blant annet følgende om innholdet i begrepet "**betydelig innovasjon**":

"Selv om et prosjekt anses for å være utviklingsarbeid er det etter Fiskeridirektoratets vurdering ikke gitt at prosjektet anses for å innebære *«betydelig innovasjon»*. Utviklingsarbeidet er prosessen, mens en eventuell innovasjon er det potensielle produktet.

Når det gjelder utviklingstillatelser vil utviklingsarbeidet være virksomheten som er rettet mot å fremstille ny eller vesentlig forbedret produksjonsteknologi, mens innovasjonen vil være den teknologien som utvikles. For at det skal tildeles utviklingstillatelser kreves det at innovasjonen er *«betydelig»*. Det vil ikke være slik at enhver forbedring av eksisterende produksjonsteknologi innebærer tilstrekkelig innovasjon.

Laksetildelingsforskriften § 23b annet ledd slår fast at *«[u]tviklingsarbeidet skal skille seg vesentlig fra tidligere kunnskap og teknologi på akvakulturområdet som er i alminnelig kommersiell bruk og kan ikke bare være en naturlig videreføring av det som er benyttet tidligere.»* Etter Fiskeridirektoratets vurdering setter denne bestemmelsen en skranke, men kan ikke tolkes antitetisk. Det er dermed nødvendig, men ikke tilstrekkelig at det som utvikles skiller seg fra den teknologien som er i alminnelig kommersiell bruk. Også eksisterende teknologi som ikke er i alminnelig kommersiell bruk vil være av betydning ved vurderingen av hva som er *«betydelig innovasjon»*.

Til anførselen om at det er innvilget **patent** samt støtte fra Innovasjon Norge uttaler direktoratet:

"Etter Fiskeridirektoratets forståelse er vurderingstema ved meddelelse av patent eller innvilgelse av støtte under Miljøteknologiordningen ikke det samme som ved tildeling av utviklingstillatelser. At enkeltkomponenter i konseptet anses å oppfylle kravene til nyhet, oppfinnelseshøyde og reproduserbarhet under patentordningen medfører ikke automatisk at kravet om «*betydelig innovasjon*» i laksetildelingsforskriften § 23b er oppfylt. I motsetning til kravet om «*betydelig innovasjon*», stiller ikke patentordningen noe krav til forbedring. Som gjennomgått ovenfor er terskelen etter laksetildelingsforskriften høy og hvorvidt kravet er oppfylt beror på en skjønnsmessig vurdering. Søker har fått patentert flere enkeltkomponenter. Fiskeridirektoratet ser imidlertid på konseptet som helhet ved vurderingen om kravet til betydelig innovasjon er oppfylt.

Heller ikke det at prosjektet er vurdert for å være innovativt under miljøteknologiordningen kan ha avgjørende betydning. Svært mange av prosjektene det er søkt om utviklingstillatelser til har mottatt eller søkt om støtte fra Innovasjon Norge. Etter direktoratets syn vil forskjellen mellom verdien av den engangssummen som tildeles av Innovasjon Norge og den potensielle verdien av å bli tildelt en eller flere utviklingstillatelser tale for at det må være en betydelig høyere terskel for tildeling av utviklingstillatelser."

I vurderingen av om det foreligger et *nyhetselement* skriver direktoratet at:

"Etter Fiskeridirektoratets vurdering ligger det største nyhetselementet ved de omsøkte produksjonsenhetene i betongringene. Disse åttekantede ringene består av åtte betongelementer hver, og fremstår som solide i forhold til AkvaDesigns tidligere løsning."

...

"Etter Fiskeridirektoratets skjønn innebærer det at betongringene muliggjør sammenstilling av flere separate merder til et kompakt anlegg, en forbedring i forhold til eksisterende teknologi. Vi har imidlertid kommet til at dette i seg selv ikke er tilstrekkelig til å oppfylle kravet til betydelig innovasjon"

Direktoratet har etter dette vurdert om det omsøkte anlegget innebærer ytterligere *forbedring i forhold til eksisterende teknologi*, som sammen med betongringene kan medføre at kravet til betydelig innovasjon er oppfylt.

"AkvaDesign har i klagen kommet med en del ny informasjon knyttet til bakgrunnen for videreutviklingen av det semi-lukkede anlegget. Det er herunder redegjort for en episode ved lokalitet Møllebogen med det eksisterende semi-lukkede konseptet. Vinteren 2013-2014 fikk dette anlegget strømstans som følge av uvær. Strømbruddet førte til at posen i anlegget kollapset og at 120.000 fisk døde. I klagen skriver AkvaDesign at «...teknologien [som er i drift på Sinkaberg-Hansen/Bindalslaks sin tillatelse] var for prematur og for enkelt utformet til å takle lokaliteter med større bølger/vind, strøm og is.» Videre skriver klager at selskapet på bakgrunn av denne episoden startet utvikling av et nytt konsept «...bygget opp spesielt med tanke på å tåle større bølger/vind, strøm og spesielt is på vinterstid».

Etter Fiskeridirektoratets vurdering vil en videreutvikling som innebærer at et anlegg er vesentlig bedre rustet i forhold til miljølaste enn andre tilsvarende anlegg, og dermed

kan plasseres på flere lokaliteter, etter omstendighetene kunne medføre at kravet om «*betydelig innovasjon*» er oppfylt. Spørsmålet er om AkvaDesign sin videreutvikling av sitt semi-lukkede konsept innebærer er slik vesentlig forbedring.

Ifølge produktsertifikatet (vedlegg 5 til klageinnstillingen) til AkvaDesigns tidligere utgave av det semi-lukkede anlegget skal dette kunne tåle en signifikant bølgehøyde på 1 m. Ifølge vedlegg A til klagen, samt sertifiseringsdokumentasjon (vedlegg 6 til klageinnstillingen) vil de omsøkte produksjonsenhetene kunne tåle en signifikant bølgehøyde på 1,2 m, altså en økning på 0,2 m. Klager anfører at det omsøkte konseptet skal kunne stå imot is på en bedre måte enn produksjonsenhetene som er i drift på blant annet lok. Møllebogen. Dette er ikke underbygget med noen form for dokumentasjon. Grunnet den omsøkte konstruksjonens utforming finner imidlertid Fiskeridirektoratet det sannsynlig at dette konseptet vil være noe mer bestandig mot drivende is. Når det gjelder strøm følger det av de innrapporterte produktsertifikatene at den tidligere versjonen av anlegget er sertifisert for høyere strømhastighet enn hva de omsøkte produksjonsenhetene er sertifisert for.

På bakgrunn av gjennomgang av den foreliggende dokumentasjonen framstår den nye versjonen av anlegget som noe bedre rustet til å motstå bølger og is. Anlegget er imidlertid sertifisert for lavere strømhastighet enn den tidligere versjonen. Det omsøkte anlegget fremstår dermed ikke som vesentlig mer rustet mot miljølaste enn klagers tidligere versjon av anlegget. Fiskeridirektoratet finner ikke at de forbedringene som er gjort i forhold til bølger og is er vesentlige. Vi kan heller ikke se at disse endringene i seg selv eller i kombinasjon med ny flytering som muliggjør sammenstilling av flere merder, innebærer «*betydelig innovasjon*».

Som nevnt var det et strømbrudd ved AkvaDesigns tidligere semi-lukkede anlegg som var årsaken til at 120.000 fisk døde ved lokaliteten Møllebogen vinteren 2013-2014. Et strømbrudd vil ifølge AkvaDesign ikke ha den samme effekten på det omsøkte konseptet da avløpet skal lukkes ved strømstans. Dette for å sikre posenes fyllingsgrad. Det omsøkte konseptet skal også ha en perforert duk på toppen av den lukkede posen for å unngå at posen overfylles. Etter Fiskeridirektoratets vurdering må det kunne forventes at et lukket anlegg har en backup-løsning i tilfelle strømbrudd, dersom et slikt brudd kan føre til massedød av fisk i anlegget. Vi kan heller ikke se at denne endringen i seg selv eller sammen med andre forbedringer av anlegget, innebærer «*betydelig innovasjon*».

Direktoratet har i tillegg til AkvaDesigns egen tidligere løsning gjennomgått **annen kjent teknologi** som innebærer semi-lukkede anlegg med pose i stedet for not. Det er vist til at også Nekton Havbruk har et lignende anlegg, samt Ecomerden. Om dette uttaler direktoratet følgende:

"Fiskeridirektoratet er enig i at det omsøkte konseptet skiller seg fra Nekton Havbruks konsept på en del områder. Vi mener imidlertid at det omsøkte konseptet bærer store likhetstrekk både med søkers tidligere konsept og med Ecomerden. Sammenligning med søkers tidligere konsept er foretatt ovenfor og i avslagsvedtaket. For å illustrere det omsøkte anleggets likhet med Ecomerden har vi i vedlegg 7 til klageinnstillingen oppstilt tegning av det omsøkte anlegget og tegning av Ecomerden ved siden av hverandre.

Fiskeridirektoratet har vurdert den eksisterende teknologien under ett og har kommet til at det omsøkte konseptet innebærer noen nyhetselement og forbedringer i forhold til det tidligere. I likhet med det som ble gitt uttrykk for i det påklagede vedtaket fremstår dette imidlertid mer som en naturlig videreutvikling av eksisterende teknologi enn «*betydelig innovasjon*»."

Om den delen av prosjektet som gjelder **slambehandling** skriver direktoratet:

"Slik Fiskeridirektoratet leser søknaden og vedlegg B til klagen har AkvaDesign beskrevet hvordan slammet skal tas ut fra hver enhet (avløpssystem), hvilken kvalitet slammet vil ha, mulig utnyttelse av slammet, samt et svært grovt anslag av hva utvikling av et slambehandlingsanlegg vil koste. Det er imidlertid ikke beskrevet hvilken konkret teknologi som skal benyttes ved et slambehandlingsanlegg."

I møte mellom Fiskeridirektoratet og AkvaDesign (4. mai 2016) stilte vi klager spørsmål vedrørende planer for utvikling av slambehandlingsanlegg. AkvaDesign har forpliktet seg til slambehandling ved drift av forskningstillatelsene og opplyste i møtet at de ville finne en løsning for dette, men at denne ikke forelå på nåværende tidspunkt. Det ble nevnt at det lå et «forslag på tegnebrettet», men at det ikke forelå noen endelig løsning. Videre ble det opplyst om at det hadde vært kontakt med Scanship som leverer slambehandling til cruiseskip, men at man ikke hadde kommet til noen konkret løsning. På bakgrunn av disse opplysningene vurderte vi at det ikke hadde hensikt å etterspørre mer skriftlig dokumentasjon vedrørende slambehandlingsanlegg. Heller ikke i klagen er det kommet fram noen mer teknisk informasjon om et eventuelt slambehandlingsanlegg. For at et eventuelt slambehandlingsanlegg i forbindelse med det semi-lukkede anlegget skal kunne vektlegges ved vurderingen av om konseptet medfører utvikling av teknologi som innebærer betydelig innovasjon, må teknologien som skal benyttes beskrives. Etter Fiskeridirektoratets vurdering er prosjektet på et tidlig idé-stadium når det gjelder slambehandlingsdelen av konseptet. Fiskeridirektoratet opprettholder derfor sin vurdering om at intensjonene om å utvikle et slambehandlingsanlegg ikke får betydning ved vurdering av om innovasjonskravet er oppfylt."

Når det gjelder betydningen av drift av **forskningstillatelsene** for innovasjonsvurderingen, uttaler direktoratet:

"En stor del av det som klager beskriver som nytt i det konseptet det søkes om utviklingstillatelse til er etter informasjon i klagen under utprøving i selskapets forskningstillatelse. Som det fremgår under punkt 5.2 er Fiskeridirektoratet av den oppfatning at det ikke vil bidra til å oppfylle formålet med ordningen med utviklingstillatelse å tildele tillatelse til et prosjekt som er likt eller tilnærmet likt et prosjekt som allerede er tildelt forskningstillatelse.

Det fremgår av retningslinjene at utviklingstillatelse kan bidra til å ta prosjekter videre fra forskningsfasen og over i utviklingsfasen. Fiskeridirektoratet tolker dette som at det i enkelte tilfeller vil kunne være aktuelt å gå fra en forskningstillatelse til en utviklingstillatelse, for eksempel hvor man har hatt småskalaforsøk på forskningstillatelse og senere søker om fullskala prøveproduksjon med etterfølgende utvikling gjennom utviklingstillatelse. Imidlertid er AkvaDesign allerede tildelt tre

forskningstillatelser og benytter disse til utprøving av den nye versjonen av det semi-lukkede anlegget. Forskningstillatelsene er også nylig kommet i drift, slik at det ikke er snakk om at man har høstet erfaringer fra disse som man kan bygge videre på i en utviklingsfase. Det følger av tilsagnet om tre forskningstillatelser at dette er gitt til utprøving i kommersiell skala (vedlegg 10).

I søknaden og klagen skriver AkvaDesign at selskapet trenger **ti tillatelser** for å «*være økonomisk konkurransedyktig med dagens produksjon i åpne merder*». I følge selskapet vil produksjonskostnadene bli for høye for å dekke investeringene og driftskostnadene ved færre tillatelser.

"I følge laksetildelingsforskriften § 23b kan det tildeles utviklingstillatelser til «*fullskala prøveproduksjon*». I § 28b sjette ledd slås det fast at det ved avgrensning av tillatelse til utvikling blant annet skal tas hensyn til hva som er nødvendig for å kunne gjennomføre prosjektet. I retningslinjene til denne bestemmelsen står det at det «*[v]ed fastsettelse av antall tillatelser skal tas utgangspunkt i det konkrete behovet for biomasse som den enkelte søknad reiser, for å kunne utvikle den aktuelle teknologien og foreta eventuell utprøving av det nye konseptet i kommersiell skala.*» Videre står det at det i motsetning til det som gjelder ved tildeling av forskningstillatelser kan tas hensyn til økonomien i prosjektet ved fastsettelsen av antall tillatelser. Det presiseres imidlertid at dette ikke innebærer at det skal tildeles flere tillatelser «*enn det som er driftsmessig nødvendig for å kunne gjennomføre utviklingsprosjektet.*»

Etter Fiskeridirektoratets vurdering innebærer ikke det at man kan ta hensyn til økonomien i prosjektet at AkvaDesign, dersom søknaden blir innvilget, kan tildeles tillatelser til etablering av fire lokaliteter og totalt 60 produksjonsenheter. Ti utviklingstillatelser vil potensielt ha en verdi som langt overstiger AkvaDesigns estimerte investeringer for lukkede merder og sjøanlegg på kr 360 millioner (ikke hensyntatt estimat for landbaser og slamlegg). I retningslinjene er det presisert at ordningen med utviklingstillatelser skal bidra til å redusere risiko, men ikke nødvendigvis eliminere den for søker. Aktører som blir tildelt utviklingstillatelser kan dermed ikke forvente at utviklingsprosjektet allerede i utviklingsfasen skal bli «*økonomisk konkurransedyktig med dagens produksjon i åpne merder*».

Det at søker allerede har bygget tilsvarende anlegg som det søkes om, og disse er under utprøving i kommersiell skala på forskningstillatelser, taler etter direktoratets vurdering ytterligere i retning av at innovasjonskravet ikke er oppfylt."

5. KLAGEN

Klager anfører at vedtaket bygger på så vel rettslige som faktiske feil. AkvaDesign mener at konseptet helt klart omfatter utvikling av teknologi som innebærer "betydelig innovasjon" og at vilkårene for å få tildelt utviklingstillatelser er oppfylt. Det hevdes for øvrig at begrepet "betydelig innovasjon" er en rettslig standard og ikke underlagt forvaltningskjønn.

For eksempel tar direktoratet feil når de hevder at det nye konseptet ikke skiller seg vesentlig fra teknologi som er i alminnelig kommersiell bruk i dag. Konseptet avviker fra andre søkere ved at de benytter løsninger og funksjoner som er ukjent og uprøvd i dag, et nytt system

basert på betongflyteelementer med fleksibel og adskilt pose, unike innløps- og avløpssystemer og ikke minst uttak av sedimenterbare partikler (slam) som gjennom en filtreringsprosess søkes utnyttet til produksjon av biogass. Fiskeridirektoratet har sammenlignet konseptet med Nektons lukkede anlegg og Ecomerden. Til dette skriver AkvaDesign at det omsøkte konseptet skiller seg vesentlig fra Nektons teknologi. Klager erkjenner imidlertid at «*Ecomerden benytter et konsept med flere likhetstrekk med det omsøkte konseptet.*» Men, de skriver også at Ecomerden fortsatt er under utvikling og ikke kan anses for å være i alminnelig kommersiell bruk.

Flere av løsningene i konseptet er søkt patentert og innvilget patent, i tillegg til at Innovasjon Norge har støttet prosjektet med 15 millioner gjennom Miljøteknologiordningen. Dette underbygger at prosjektet innebærer innovasjon. Det vises til at mens AkvaDesign har testet, dokumentert og utviklet flere nye konsepter innen lukket merdteknologi, er det flere andre som fortsatt er på tegnestadiet.

Det vises i klagen til at AkvaDesign har finansiering for prosjektet og at de allerede har finansiert tidligere forskningsprosjekt og anlegget på lokaliteten Sæterosen med mer enn 100 millioner kroner så langt og er klar til å ta prosjektet videre, forutsatt innvilgelse av utviklingstillatelse.

Det nye konseptet er i begynnelsen av et innovasjonsløp og trenger flere år med utprøving før det kan benyttes kommersielt. Dette arbeidet er igangsatt gjennom de tre forskningstillatelsene, og danner grunnlaget for søknaden om utviklingstillatelse. En ny og vesentlig del av det nye konseptet er uttak av slam. Akvadesign hevder å være først ute med å ta ut sedimenterbart utslipp i form av slam fra matfiskproduksjon i sjø.

6. DEPARTEMENTETS VURDERING

6.1 Innledning

Vilkårene for å få utviklingstillatelse fremgår av laksetildelingsforskriften § 23 b, hvor det står at prosjektet må omfatte utvikling av teknologi som innebærer betydelig innovasjon og betydelige investeringer. Departementet har presisert dette i retningslinjene. Her fremgår det at formålet med utviklingstillatelse blant annet er å legge til rette for et teknologiløft i næringen ved at det kan gis utviklingstillatelse til prosjekter som innebærer utvikling av nye teknologiske løsninger. Ordningen er videre avgrenset til produksjonsteknologisk utstyr/installasjoner og den omfatter derfor ikke prosjekter som for eksempel dreier seg om utvikling av nye driftsformer, vaksiner, fôr med mer. Ordningen er begrenset til de store prosjektene som næringen selv ikke vil/kan ta risikoen ved å realisere uten at staten bidrar ved tildeling av utviklingstillatelse. Det er også nærmere beskrevet hva som anses som utviklingsarbeid. Det må blant annet inneholde et nyhetsmoment og det må være knyttet en viss grad av usikkerhet til resultatet.

Det fremgår av laksetildelingsforskriften § 23b at blant annet konstruksjon av prototyper og testanlegg og fullskala prøveproduksjon kan falle innenfor ordningen.

Avgjørelsen av om det skal innvilges utviklingstillatelse bygger på en skjønnsmessig, faglig vurdering, jf. bestemmelsene i § 23 b. Det er også uttrykt i pkt. 3.1 i retningslinjene for behandling av søknader om utviklingstillatelser at det er opp til forvaltningens skjønn å vurdere prosjektet og om kriteriene for tildeling er oppfylt. Søker har ikke rettskrav på å få tildelt tillatelse selv om prosjektet innebærer betydelig investeringer og innovasjon. Det stilles strenge krav for å få tildelt utviklingstillatelse og listen for å få slik tillatelse ligger høyt.

Spørsmålet er om utviklingen av konseptet til AkvaDesign oppfyller vilkårene for å få tildelt utviklingstillatelser.

6.2 Formålet

Formålet med utviklingstillatelser er å legge til rette for utvikling av teknologi som kan bidra til å løse en eller flere av miljø- og arealutfordringene som akvakulturnæringen står overfor. Dersom AkvaDesign lykkes med å utvikle et lukket anlegg vil dette kunne bidra til å løse utfordringer med lus og utslipp og legge til rette for utnyttelse av arealer som per i dag ikke kan benyttes til oppdrett. Konseptet oppfyller således formålet på disse punkter.

En problemstilling som reises i denne saken er hvilken betydning det har at AkvaDesign er tildelt tre forskningstillatelser for en periode på fem år til uttesting av flere lukkede anlegg i en større kommersiell skala.

Fiskeridirektoratet viser til retningslinjene til forskriften punkt 3.1 hvor det står at det "skal ikke tildeles tillatelser til like eller tilnærmet like prosjekter". Direktoratet tolker dette slik at det heller ikke kan gis utviklingstillatelse til prosjekter som er like eller tilnærmet like prosjekter som er innvilget forskningstillatelse, da dette ikke vil være i tråd med formålet med ordningen.

Departementet vil her kommentere at punktet i retningslinjene direktoratet viser til i hovedsak er ment å regulere forholdet mellom flere søknader om utviklingstillatelser. I vurderingen av om prosjektet har tilstrekkelig innovasjonshøyde er det forholdet til kunnskap og teknologi som er i alminnelig kommersiell bruk som i størst grad må vurderes. Det betyr likevel ikke at det ikke er relevant også å vurdere søknaden opp imot andre pågående forskningsprosjekter, slik direktoratet gjør, og departementet er for øvrig enig i at det som et utgangspunkt ikke bør tildeles utviklingstillatelse til et prosjekt som det er tildelt forskningstillatelse til.

Begrunnelsen for dette er at forskningstillatelser er den primære ordningen som skal benyttes til forskning på blant annet driftsformer, teknologi, biologi, ernæring, fiskehelse og fiskevelferd, jf. laksetildelingsforskriften § 22 første ledd. I tillegg vil utviklingsfasen som hovedregel følge i tid etter forskningsfasen

Det følger ellers av retningslinjene pkt. 3.1 at: "Det kan for eksempel være aktuelt at prosjekter som har hatt forskningskonsesjon søker om utviklingskonsesjon for å ta prosjektet videre fra forskningsfasen, via utviklingsfasen og frem mot kommersialisering". Dette kan tyde på at en eventuell forskningskonsesjon må ligge forut i tid. Samtidig er det i retningslinjene åpnet for at det kan gis tillatelse til prosjekter som er påbegynt. Videre fremgår

det at det er en del av formålet at ordningen skal kunne bygge bro mellom ulike faser, ved at prosjekter som har hatt forskningstillatelse søker om utviklingstillatelse for å ta prosjektet videre fra forskningsfasen via utviklingsfasen og frem mot kommersialisering.

I denne konkrete saken har AkvaDesign allerede arbeidet med utvikling og utprøving av lukkede merder i mindre skala i forskningsprosjekter i flere år. Departementet er derfor av den oppfatning at det i dette tilfellet ikke er til hinder for eventuell tildeling av utviklingstillatelser at selskapet er tildelt forskningskonsesjoner for å prøve ut konsept med lukket anlegg i full skala. Etter departementets oppfatning er konseptet på vei over i en utviklingsfase, samtidig som det gjenstår forskningsprosjekter knyttet til konseptet.

Slik departementet vurderer saken er dette nettopp et tilfelle hvor ordningen med utviklingstillatelser kan bidra til å ta prosjektet fra forskningsfasen via utviklingsfasen og frem mot kommersialisering. Departementet finner derfor at prosjektet faller innenfor formålet også på dette punkt. Det er også et hensyn at det ikke skal komme søker til last at utviklingsarbeidet er i gang i motsetning til at det kun er på tegnebrettet, så lenge øvrige vilkår for tildeling av utviklingstillatelser er oppfylt, herunder at det foreligger teknologiutvikling som innebærer betydelig innovasjon og betydelige investeringer, at prosjektet ikke vil bli gjennomført uten tildeling av tillatelser, samt at det må være en viss risiko for at prosjektet ikke lykkes. Spørsmålet blir derfor om øvrige vilkår er oppfylt.

6.3 Kravet til betydelig innovasjon

Departementet slutter seg til direktoratets vurdering av at begrepet "betydelig innovasjon" ikke er en rettslig standard og viser til direktoratets begrunnelse. Det samme gjelder direktoratets vurdering av betydningen av meddelte patenter og støtte fra Innovasjon Norge og Miljøteknologiordningen. Departementet er videre enig med Fiskeridirektoratet i beskrivelsen av hva som anses som betydelig innovasjon, og at det kan tas hensyn til annen eksisterende teknologi selv om den foreløpig ikke er i kommersiell bruk, men er ikke enig i vektleggingen av dette momentet i denne konkrete saken.

I følge laksetildelingsforskriften § 23b annet ledd fremgår det at "[u]tviklingsarbeidet skal skille seg vesentlig fra tidligere kunnskap og teknologi på akvakulturområdet som er i alminnelig kommersiell bruk og kan ikke bare være en naturlig videreføring av det som er benyttet tidligere." Videre følger det av SSB sin definisjon som også er tatt inn i retningslinjene at: "Utviklingsarbeid er systematisk virksomhet som anvender eksisterende kunnskap fra forskning eller praktisk erfaring, og som er rettet mot: å framstille nye eller vesentlig forbedrede materialer, produkter eller innretninger."

Ifølge Fiskeridirektoratet er det gjort forbedringer på mange punkter, men det største nyhetselementet i dette konseptet slik de vurderer det, er flyteringen i betong som muliggjør sammenstilling av flere separate merder til et kompakt system. Ifølge direktoratet må det imidlertid foreligge ytterligere forbedringer i forhold til eksisterende teknologi dersom kravet til innovasjon skal være oppfylt. Direktoratet har deretter gjort en vurdering av det nye konseptet opp mot AkvaDesigns tidligere konsept og kommet til at den nye versjonen er noe bedre rustet til å stå mot bølger og is. Anlegget framstår imidlertid ikke som vesentlig bedre rustet all den tid produktsertifikatet tilsier at det tåler mindre strømhastighet enn tidligere

anlegg. Direktoratet har også vurdert AkvaDesign sitt konsept opp mot andre semilukkede konsepter som Nekton Havbruk sin lukkede merd og Ecomerden, og har etter dette kommet til at forbedringene ikke kan anses som vesentlige.

Departementet vil vise til at lukkede merder i sjø er en av hovedretningene innen utvikling av nye oppdrettskonsepter. Flere slike konsepter testes ut både gjennom forskningstillatelser og gjennom tildeling av "grønne konsesjoner" tildelt i tildelingsrunden for 2013. Et kriterium i forbindelse med vurderingen av de grønne tillatelsene var at konseptene ikke skulle være i *alminnelig kommersiell bruk*. Når det gjelder sammenligningen med andre lukkede merder, er det departementets oppfatning at øvrige anlegg fortsatt er under utprøving. Det er etter departementets vurdering per dags dato ingen konsepter for lukkede anlegg i sjø som kan anses å være i *alminnelig kommersiell bruk*, jf. laksetildelingsforskriften § 23b. Referansen for sammenligning mellom AkvaDesigns utviklingskonsept og anlegg i *alminnelig kommersiell bruk* vil således ikke være knyttet til selskapets tidligere testanlegg men dagens åpne merder i sjø. I dette perspektivet synes kravet om betydelig innovasjon å være oppfylt.

Spørsmålet blir videre i hvilken grad eksisterende teknologi som ikke er i alminnelig kommersiell bruk skal vektlegges i vurderingen av AkvaDesign sin søknad. Departementet er enig i at det etter omstendighetene også kan være relevant også å legge vekt på dette. I dette konkrete tilfellet er det departementets oppfatning at AkvaDesign har videreutviklet sitt semilukkede anlegg på mange punkter, herunder endringer i avløpssystemet, innløpssystemet, posen, sikkerhetsnettet, taknettet og fortøyingssystemet, i tillegg til den nye flyteringen i betong. Etter departementets vurdering er det således gjort store forbedringer på anlegget sammenlignet med deres tidligere anlegg. I følge produktsertifikatet vil anlegget tåle noe mindre strømhastighet, men mer bølger, og vil totalt sett tåle mer miljølast enn det tidligere anlegget, og vil derfor kunne være egnet på en rekke lokaliteter i fjordsystemene. Etter en totalvurdering, men dog under noe tvil, finner departementet derfor at det nye konseptet innebærer en vesentlig forbedring fra AkvaDesigns tidligere anlegg. Det gjenstår imidlertid fortsatt betydelig utvikling før konseptet eventuelt kan kommersialiseres. Det foreligger også usikkerhet om konseptet vil bli vellykket. Summen av disse forbedringene samt den teknologiske avstanden fra søkers konsept til de anlegg som i dag kan regnes å være i alminnelig kommersiell bruk gjør at konseptet etter departementets oppfatning så langt faller innenfor formålet med ordningen med utviklingstillatelser.

Ifølge AkvaDesign er slambehandling en avgjørende del av søknaden. Fiskeridirektoratet hevder på sin side at det er gitt for lite informasjon om teknologien knyttet til dette anlegget og at denne delen av konseptet dermed ikke er tatt med i vurderingen av om innovasjonskravet kan anses oppfylt. Departementet er enig i direktoratet sin vurdering på dette punkt. Departementet vil imidlertid nevne at oppsamling og utnyttelse av slam er en forutsetning for at et prosjekt som dette vil lykkes i og med at konseptet skal benyttes i skjermede fjordområder. Departementet er således enig i at oppsamling av slam er en viktig del av konseptet. Departementet mener likevel at den delen av søknaden som gjelder den etterfølgende utnyttelsen av slammet ikke kan tas med i vurderingen om tildeling av utviklingstillatelser. Dette er slik departementet ser det en prosess som foregår nedstrøms fra selve lakseproduksjonen og den faller derfor utenfor det som kan vektlegges i forbindelse med søknaden om utviklingstillatelser. Departementet vil for øvrig nevne at det foregår en rekke prosjekter knyttet til utnyttelse av slam.

6.4 Kravet om betydelige investeringer

Ordningen med utviklingstillatelser er begrenset til de store prosjektene som næringen selv ikke kan ta risikoen med å realisere uten at staten bidrar ved tildeling av utviklingstillatelser. Det er således en forutsetning for å kunne få tildelt utviklingstillatelser at prosjektet ikke vil bli gjennomført ellers.

Klager har fremlagt lite dokumentasjon knyttet til investeringene og mulighetene for gjennomføring av prosjektet uten tillatelser. Det er kun gitt grove overslag over kostnader. Sett i lys av at tildeling av utviklingstillatelser fordrer "betydelige investeringer", er det påkrevd med grundig dokumentasjon knyttet til investeringenes størrelse og ev. usikkerhet i anslagene m.m.. Departementet vil imidlertid vurdere klagen ut fra de opplysninger som er gitt om størrelsen på investeringene og forutsetter at dette gir en korrekt fremstilling av investeringene i prosjektet.

Det er av betydning hvilke investeringer og risiko prosjektet innebærer. Selv om klager er tildelt tre forskningskonsesjoner for 5 år legger departementet til grunn at klager har behov for risikoavlastning utover dette for å kunne gjennomføre prosjektet med tanke på de investeringer som gjenstår. Klager har opplyst at investeringene i prosjektet er på om lag 120 millioner NOK per anlegg i tillegg til 30 millioner NOK per slambehandlingsanlegg. Som nevnt over velger departementet å ikke vektlegge investeringene knyttet til slamanlegget. Vi tar imidlertid hensyn til landanlegget da dette anses som en del av produksjonsenheten i denne saken. Klager har videre opplyst om at det allerede er investert om lag 100 millioner NOK i forbindelse med utviklingen av lukkede merder og at dette knytter seg til tidligere testutstyr og testanlegget på Sæterosen. Eierne har således allerede tatt betydelig risiko ved å investere store summer i utviklingen av prosjektet så langt, men det gjenstår store investeringer dersom det skal bygges et storskala anlegg. Departementet kan imidlertid ikke ta hensyn til allerede løpte investeringer når det finansielle omfanget av utviklingsprosjektet skal vurderes.

Dette kan illustreres ved et regneeksempel. Utover investeringskostnadene forbundet med prosjektet har ikke klager angitt noen særskilte driftskostnader forbundet med prosjektet, og gjennomsnittlig fortjeneste per kg solgt fisk legges derfor til grunn. Gjennomsnittlig fortjeneste per kg solgt fisk årene 2013-2015 har vært på ca. 7 kr. Med 10 tillatelser i full drift vil dette gi inntekter på om lag 90 millioner kroner hvert år. I tillegg kommer verdien av tillatelsene som senere vil kunne konverteres dersom prosjektet gjennomføres i tråd med vedtatte målkriterier. Grovt anslått vil dette kunne utgjøre et sted mellom 500 millioner og 1 milliard kroner. Sett i forhold til at de samlede investeringene i forbindelse med utviklingsprosjektet er anslått til å utgjøre 480 millioner kroner (slambehandlingsanlegg unntatt), tilsier dette ikke at prosjektet medfører tilstrekkelig store investeringer, målt i forhold til prosjektets lønnsomhet. Det vil riktignok ta noe tid før tillatelsene kan ventes å være i full drift, men etter departementets vurdering vil dette ikke være tilstrekkelig til å påvirke den samlede vurderingen av størrelsen på investeringene. Departementet vil understreke at aktører som blir tildelt utviklingstillatelser ikke kan forvente at utviklingsprosjektet allerede i utviklingsfasen skal bli økonomisk konkurransedyktig med konvensjonell produksjon i åpne merder. Hensikten med utviklingstillatelsene er å stimulere til teknologiutvikling, og tildeling av den økonomiske fordelene som utviklingstillatelsene

faktisk representerer, skal kun være en risikoavlastning ved utvikling av ny teknologi. Antallet tillatelser klager har søkt om representerer imidlertid verdier som langt overstiger de finansielle kostnadene med prosjektet.

Investeringskostnadene i den fremlagte dokumentasjonen er ikke angitt som variable avhengig av antall produserte anlegg. Mens det absolutte omfanget av investeringene er økende med antallet anlegg, vil da det relative omfanget (investeringskostnad per anlegg) tilsynelatende være uendret. Dermed vil den ovenstående vurderingen av omfanget av investeringen også gjøre seg gjeldende om det kun investeres i ett anlegg, og antallet anlegg påvirker således ikke vurderingen av behovet for risikoavlastning. Vurderingen av antallet anlegg det kan tildeles utviklingstillatelser for vil utelukkende bero på vurderinger knyttet til den økte graden av innovasjon dette kan medføre. Prosjektets finansielle størrelse tilsier således at det i utgangspunktet kan tildeles én eller maksimalt inntil to tillatelser per anlegg for at prosjektet skal tilfredsstille kravet til betydelige investeringer. Sett i forhold til investeringskostnadene knyttet til bygging av ett anlegg, fremstår dette som en risikoavlastning som i større grad er i tråd med formålet med tildelingen av utviklingstillatelser.

Som nevnt ovenfor har klager levert en lite detaljert oversikt over økonomien i prosjektet. Departementet forutsetter derfor at klager før et ev. endelig tilsagn om tillatelse gis, kan dokumentere opplysningene som er lagt til grunn i departementets vurdering av størrelsen på investeringene. Dette betyr at søker må oversende Fiskeridirektoratet detaljert budsjett for prosjektet, inkludert kontantstrømanalyse m.m.. Det må fremgå av budsjettet hvordan prosjektet er planlagt finansiert og hvordan kostnader og inntekter fordeler seg over prosjektperioden.

6.5 Biomassebehov

I følge laksetildelingsforskriften § 28 første ledd skal maksimal biomasse per tillatelse ikke overstige 780 MTB. Det følger av retningslinjene at det blant annet skal tas hensyn til hva som er nødvendig for å kunne gjennomføre prosjektet. I motsetning til hva som gjelder for andre særlige tillatelser kan det også tas hensyn til økonomien i prosjektet ved fastsettelse av antall tillatelser. Det skal likevel ikke tildeles flere tillatelser enn det som er driftsmessig nødvendig for å gjennomføre prosjektet.

Etter departementets oppfatning må et nytt konsept dimensjoneres og utformes med sikte på å tåle en gitt sjøtilstand og det vil således være dette som skal testes ut. Det må derfor legges til rette for utprøving på en lokalitet som nettopp vil innebære utprøving av de laster som anlegget er ment å tåle. I tillegg forstår departementet at teknologien som skal testes ut ved de fire lokalitetene er den samme, og det er vår oppfatning at flere produksjonsenheter vil gi liten gevinst med tanke på teknologiutvikling. Departementet er etter dette av den oppfatning at det ikke er tilstrekkelig grunnlag for å hevde at konseptet må testes ut på flere lokaliteter, og det vil derfor slik vi ser det være tilstrekkelig med én produksjonsenhet for å gjennomføre en "fullskala prøveproduksjon". Det er også tatt i betraktning at det er tildelt forskningstillatelser, jf. omtale ovenfor.

Det er en sammenheng mellom størrelsen på investeringene og behovet for biomasse. Tildeling av biomasse utgjør en potensielt stor verdi og det er derfor et krav at investeringene må stå i et visst forhold til eventuell tildeling av biomasse. Som vist til tidligere er også formålet med ordningen å gi en risikoavlastning – og ikke en fullstendig overtakelse av risikoen, i tillegg til at dette er en ordning som skal bidra til gjennomføring av store prosjekter som ellers ikke vil bli gjennomført.

I dette prosjektet er det omsøkte antallet tillatelser høyere enn det antallet tillatelser som kan tildeles ut fra størrelsen på investeringene i prosjektet. Dette innebærer at prosjektbeskrivelsen må endres og det er således ikke klart for departementet hva som er det faktiske biomassebehovet og departementet vil derfor heller ikke ta endelig stilling til behovet for biomasse for å teste ut én produksjonsenhet. Ut fra investeringene i prosjektet og formålet med ordningen kan det imidlertid ikke tildeles mer enn ett anlegg – én eller maksimalt to tillatelser.

7. VEDTAK

Nærings- og fiskeridepartementet har etter en totalvurdering av saken konkludert med at søknaden om ti tillatelser avslås.

Departementet har under tvil konkludert med at konseptet faller innenfor ordningen med utviklingstillatelser. Dette innebærer at søknaden vil bli behandlet videre av Fiskeridirektoratet med sikte på å tildele inntil to tillatelser. En slik tildeling forutsetter at klager kan dokumentere investeringene, herunder fremlegge et detaljert budsjett, kontantsrømanalyse og en finansieringsplan. Den videre behandlingen av saken må også kunne støtte opp under at en realisering av prosjektet vil være i henhold til intensjonen med ordningen. Herunder må det kunne fastsettes målkriterier i tråd med dette.

Saken oversendes til Fiskeridirektoratet som vil orientere om videre prosess i saken.

Vedtaket er endelig og kan ikke påklages jf. forvaltningsloven § 28.

Det settes som vilkår at mulig søksmål om vedtaket er gyldig eller krav om erstatning som følge av vedtaket, skal tas ut innen seks måneder fra det tidspunkt vedtaket kommer frem, jf. laksetildelingsforskriften § 28c.

Med hilsen

Yngve Torgersen
fung. ekspedisjonssjef

Martin H. Bryde
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi:
Fiskeridirektoratet